

Aan de bak (van)uit de bak

Een brug tussen gevangenis en arbeidsmarkt

Wie vroeger uit de gevangenis kwam, had slechts weinig kans op de arbeidsmarkt aan de slag te gaan. Meestal laaggeschoold, beladen met een strafblad en opboksend tegen de vele vooroordelen bij werkgevers, waren de kansen op werk zeer beperkt. Werkloosheid werd dan vaak de oorzaak van nieuwe problemen en recidive.

Ondertussen is het beleid er zich gelukkig goed van bewust geworden dat werk een onmisbare factor is voor een geslaagde reïntegratie in de samenleving en dat degelijke ondersteunende maatregelen hierin absoluut noodzakelijk zijn. Onder impuls van Vlaams minister van Werkgelegenheid en Toerisme Landuyt startte de VDAB in september 2001 in acht Vlaamse gevangenissen een nieuw programma van arbeidstoeleiding van gedetineerden. Het programma slaat een brug tussen gevangenis en arbeidsmarkt en biedt veel gedetineerden een beter toekomstperspectief.

Zware vormen van criminaliteit halen vaak de media en vormen het spontane misdaadbeeld bij het grote publiek. Gevangenen zijn politiek weinig interessant en het straf- en detentiebeleid liet zich in het verleden vaak meevoeren op de golven van de publieke opinie. Dat gedetineerden ook weer vrijkomen, werd weleens vergeten.

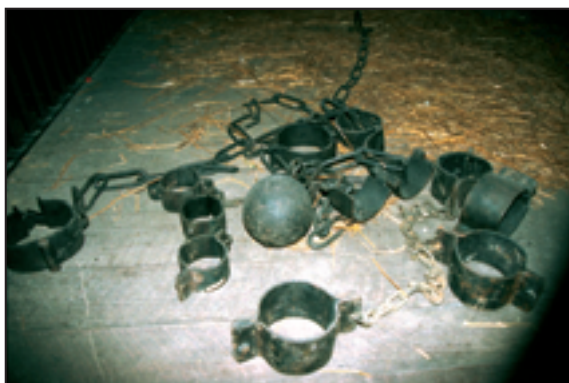
In de gevangenis zijn de meest kwetsbare kansarme groepen oververtegenwoordigd. Het is al meermaals aangetoond dat louter opsluiting vaak een nieuwe spiraal van achterstelling en stigmatisering op gang brengt en slechts een relatief afschrikkeffect heeft. Dat bijna de helft van de ex-gevangenen recidiveert, bevestigt dat een discussie over de zin van de straf in de samenleving noodzakelijk is en de criminaliteitsproblematiek doordacht aangepakt dient te worden.

Gelukkig werden al een aantal stappen in de goede richting genomen. Zo zagen de laatste jaren tal van nieuwe alternatieve gerechtelijke maatregelen en (taak)straffen het levenslicht.

Het beleid beseft steeds meer het belang van een constructieve en toekomstgerichte invulling van de strafuitvoering. Een goede voorbereiding op de terugkeer in de samenleving moet dus voorop staan en hiervoor is een totaalaanpak noodzakelijk. (Ex)-gedetineerden kampen immers vaak tegelijkertijd met allereerste sociale, emotionele en financiële problemen. Hen na hun detentie zomaar op straat zetten heeft helemaal geen zin.

Ook de Vlaamse gemeenschap is zich hiervan goed bewust en wil de reïntegratie vlotter doen verlopen. Het ambitieuze **'strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden'**, eind 2000 goedgekeurd door de Vlaamse regering, voorziet acties op het vlak van onderwijs, beroepsopleiding, tewerkstelling, welzijn, geestelijke gezondheidszorg, sociaal-cultureel werk en sport en ontspanning.

Het begeleidingsplan **'arbeidstoeleiding van gedetineerden'** van minister Landuyt, kortweg het **'aan de bak-programma'**, kadert binnen dit ruimere strategische plan. Na twee jaar werking wordt het in deze topic uitgebreid toegelicht. Hiervoor werden o.a. de gedetineerden zelf geïnterviewd en detentieconsulenten geïnterviewd.

'Je kan het beschavingsniveau van een land meten door haar gevangenissen te bezoeken' - Fjodor Dostojevski

Een brug naar werk

'Aan de bak' is eigenlijk een logisch vervolg op het Europees project **Desmos**, een voormalig arbeidstoeleidingsproject waarbij de VDAB in de periode 1998-2000 in 5 strafinrichtingen (Gent, Dendermonde, Hoogstraten, Oudenaarde en Ruislede) gedetineerden intramuraal begeleidingen en opleidingen aanbood.

Binnen het project werd reeds met een aantal vaste partners samengewerkt en veel praktische ervaring opgedaan. Zo had men een ideale vertrekbasis voor het huidige, meer uitgebreide, begeleidingsplan.

DOEL

De kern van het **'aan de bak-programma'** is gedetineerden al tijdens hun detentie op weg te helpen naar een gepaste job na hun vrijlating. Na een grondig onderzoek van hun mogelijkheden en behoeften wordt een stappenplan uitgestippeld, de kortste weg naar een job. Hierin wordt rekening gehouden met de beroepskeuze van de gedetineerde.

Het programma wil in feite het recht op universele dienstverlening (informatie- en arbeidstrajectbegeleiding) ook voor gedetineerden realiseren, uiteraard met aandacht voor hun specifieke problematiek. Er wordt als het ware een soort intramurale werkwinkel voor hen gecreëerd waarin alle hulp- en dienstverlening wordt samengebracht.

Afstemming op de 'externe' dienstverlening van de VDAB is hierbij erg belangrijk.

Ex-gedetineerden verdienen een eerlijke kans op de arbeidsmarkt

DETENTIECONSULENTEN

De individuele begeleiding van gedetineerden binnen de gevangenis is fysiek en emotioneel erg belastend.

Binnen het programma worden hiervoor momenteel in totaal 4 halftijdse en 4 voltijdse detentieconsulenten ingeschakeld. Zij volgden een aantal specifieke opleidingen als voorbereiding op hun erg zware opdracht. Maar hun inzet, openheid voor de problematiek en ervaring spelen uiteindelijk een doorslaggevende rol bij de uitoefening van hun job.

De gesprekken die we met twee van hen hadden (zie volgende pagina's) illustreren hun belang en het lovenswaardig werk dat ze verrichten.

VOORWAARDEN

Gedetineerden die aan het programma deelnemen moeten aan een aantal voorwaarden voldoen. Zij moeten:

- zich max. 1 jaar voor de geplande datum van invrijheidsstelling bevinden, m.a.w. binnen afzienbare tijd beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt;
- voldoende Nederlands spreken;
- begeleiding/opleiding nodig hebben;
- geen belemmeringen van fysieke, psychische of sociale aard vertonen;
- bereid zijn in groep te werken.

In de eerste twee jaar na lancering (september 2001 – augustus 2003) namen reeds 1264 gedetineerden deel aan het programma! Op het einde van die periode werden er nog 747 actief begeleid.

BETROKKEN GEVANGENISSEN

Het programma loopt in negen van de 17 Vlaamse gevangenissen: Merksplas, Wortel, Hoogstraten, Brugge, Gent, Dendermonde, Leuven-Centraal, Leuven-Hulp en Antwerpen-Arresthuis.

Het Arresthuis van Antwerpen werd pas in 2003 in het programma opgenomen. Vermits hier hoofdzakelijk mensen in voorlopige hechtenis zitten, wordt er enkel eerstelijns hulp voorzien. Deze wordt uitbesteed aan de lokale vzw 'Werkwijzer'.

Franky VAN BELLEGHEM (47)

begeleidt in Brugge als voltijds detentieconsulent doorlopend meer dan 150 gedetineerden en zit al tien jaar in het vak.

Detentieconsulenten zijn een ras apart.

Is dat niet bijzonder zwaar voltijds met zo'n moeilijke doelgroep bezig zijn?

'Het is niet te onderschatten. Enerzijds moet je naast het arbeidstoeleidend aspect van de job altijd openstaan voor de specifieke problematiek van de gedetineerden. Je moet hen als het ware 'genegen' zijn. Anderzijds mag je hierin niet te ver gaan uit respect voor het slachtoffer en diens nabestaanden. Je moet die grens goed bewaken.'

'Je ziet veel miserie, veel verwoeste levens en dat laat je niet altijd zomaar los als je uit de gevangenis stapt. Als je het erg ter harte neemt, steek je er automatisch ook veel tijd in en kom je er lang niet met 38 uur. Maar ik doe het met heel veel plezier.'

Wat beschouw je als je belangrijkste taak?

'Die van motivator. Veel gedetineerden gaan zich bijvoorbeeld engageren voor een opleiding omdat het één van de middelen is om vrij te komen. Je mag hier niet blind voor zijn: het eerste doel van elke gedetineerde is: 'ik wil hier zo snel mogelijk buiten zijn'! Ongeacht de manier waarop. Kan ik mijn VDAB-begeleider hiervoor gebruiken dan doe ik dat. Het is de taak van de consulent de gedetineerde toch te motiveren en naar de juiste opleiding toe te leiden. Uiteindelijk halen we in de loop van de begeleiding zeker 95% over de streep, krijgen we hen echt gemotiveerd voor de juiste opleiding, de juiste tewerkstelling.'

'Nu worden zelfs langdurig gedetineerden vaak toch nog geplaatst. Het vertrouwen van de verschillende betrokken VDAB-diensten is over de jaren heen ook duidelijk gegroeid en dat is hierin toch een uitermate belangrijke ondersteuning.'

Het psychologisch grote belang van de consulenten blijkt ook uit de vraag hoe belangrijk hij het programma acht voor de gedetineerden ...

'Het is gewoon al heel belangrijk voor hen als mens. Ze gaan al een grote stap vooruit als ze merken dat er gewoon iemand in hen gelooft! Klinkt misschien een beetje missionarisachtig, maar het is zo.'

'Luisteren, motiveren, in hen geloven is van cruciaal belang'

Ik heb ooit iemand bij me gehad die me na vijftien jaar opsluiting in heel wat verschillende gevangenis letterlijk zei dat het nog maar de tweede maal in zijn leven was dat er iemand naar hem luisterde, en de eerste maal was door de psychologe van de gevangenis

van Brugge. Dat wil iets zeggen. Gedetineerden in zichzelf en hun kansen doen geloven is van levensbelang in onze taak. Zonder hulp is hervallen onvermijdelijk.'

'Ik heb al zeer veel fantastische mensen leren kennen in de gevangenis.'

Franky laat tekeningen en een postkaartje van een aantal gedetineerden zien waaruit blijkt hoeveel ze aan hem en de VDAB-begeleiding hebben gehad.

Dat moet toch heel veel voldoening geven?

'Mijn grootste voldoening is ze niet meer terugzien.'

Merk je dat het programma daarin resultaten haalt?

'Absoluut. Ik heb ooit eens een aantal mensen gevolgd over een periode van drie of vier jaar.

Toen kwam ik aan een non-recidive van 7 op 10 en dat is het tegenovergestelde van normaal.

En dat heeft te maken met de begeleiding in zijn totaliteit. Iedere stap in die begeleiding is belangrijk. Als er bv. geen specifieke ondersteuning is voor drugs- of alcoholverslaafden heeft VDAB-begeleiding geen zin.'

'Het programma haalt duidelijk resultaten'

Wat vind je dat er in het algemeen nog aan het programma kan verbeteren?

'Ik vind dat het goed loopt nu. We hebben al zeer veel gedetineerden bereikt en iedereen die in aanmerking komt en wil begeleid worden, wordt ook bediend. Er zijn daar geen plafonds.'

'Extra consulenten in de betrokken gevangenis zijn voorlopig minder nodig. Wel erg belangrijk is dat er op termijn in alle gevangenis zeker één consulent aan de slag gaat. Maar budgettair zitten we momenteel nog erg krap.'

'Van sommige dingen kan je natuurlijk alleen dromen. Zo zou ik willen dat iedereen die intramuraal een opleiding volgt, een vaste vergoeding krijgt. Dan zouden er nog heel wat meer mensen instappen. Nu zijn er veel gedetineerden met schulden. Vaak hebben zij betaald werk binnen of buiten de gevangenis en gaan dan zonder voldoende vergoeding niet in een opleiding stappen.'

Wat kan er preventief nog verbeteren?

'Investeren in onderwijs is een goed begin. Wij krijgen ondanks alles nog veel te veel met analfabeten te maken. Creëer ook een beter maatschappelijk draagvlak. Velen krijgen onvoldoende mee van thuis om goed te kunnen functioneren. Het gaat typisch al in de kind-jaren mis.'

'Er zijn heel wat mensen die 'criminele' feiten plegen, maar in feite weinig echte criminelen. Heel veel daders zijn eerst slachtoffer geweest. Veel feiten zijn ook drug- of alcoholgerelateerd. Mensen die mits een goede opvang vooraf daar nooit ingeraakt zouden zijn. Vele gedetineerden komen uit een marginale, vaak zelfs morbide, gezinsstructuur en hebben geen universele waarden meegekregen zoals respect voor anderen. Als je enkel geleerd hebt je zin te krijgen door klappen uit te delen gaat het mis.'

'Er zijn weinig echte criminelen'

Chris PINTENS (39)

werkte gedurende 2 jaar als detentieconsulent in de gevangenissen van Wortel en Hoogstraten. Een boeiende maar niet zo evidente job, getuigt ze.

Kan je ons kort vertellen wat de verschillen zijn tussen deze 2 gevangenissen ?

'Wortel is een vrij kleine gevangenis waar voornamelijk 'kort gestraften' verblijven. In het Penitentiair Schoolcentrum Hoogstraten (PSC) verblijven langer gestraften, die veelal vanuit andere gevangenissen werden overgeplaatst tijdens de eindfase van hun straf en dit in functie van een opleidingsvraag. Wortel heeft een gesloten regime. Het PSC daarentegen is een 'half-open' gevangenis, elke gedetineerde dient er te werken of opleiding te volgen. In Wortel bestaat geen verplichting tot werken of het volgen van een opleiding. Men beschikt er ook niet over de nodige accommodatie om dit te realiseren. Het PSC is strenger dan andere gevangenissen maar dan wel in de positieve zin.'

Merk je dat verschil in de praktijk ?

'Zeker. In Hoogstraten werken ze met een eigen interne beroepsopleiding. Gedetineerden kunnen er het vak van metser, stukadoor, automechanici, elektriciens of schilder leren. De voltooiingstages gebeuren bij VDAB, zo krijgen ze een erkend VDAB-attest. Door de sterke autonomie inzake beroepsopleiding was het in Hoogstraten moeilijker om het juiste samenwerkingsverband te vinden. Wortel was bij de start van onze werking een onbeschreven blad, dit vereenvoudigde de introductie van het programma.'

'De praktijk leerde me dat het verschil in leeftijd van de gedetineerden vaak een rol speelde in hun begeleiding. Zo zitten er in Wortel meer jonge mensen dan in Hoogstraten. Vanuit mijn ervaring zijn jongeren moeilijker te motiveren omdat ze soms nog rebelser zijn en maturiteit missen. Velen onder hen kregen een korte straf. Pas op ik pleit niet voor langer, er zijn ook andere manieren om te straffen. Bij deze groep van gedetineerden kreeg ik regelmatig het gevoel dat ze de ernst van de straf te veel relativiseren en daardoor sneller de kans lopen te hervallen. De ouderen daarentegen beseffen meestal sneller dat de kansen die worden geboden een uitweg bieden.'

Heb je het gevoel dat gedetineerden voldoende voorbereid worden op hun vrijlating ?

'Dat is een moeilijke vraag. Naar opleiding en tewerkstelling toe, onze eigen verantwoordelijkheid dus, denk ik dat we heel hard ons best doen.

Heel wat moeite wordt echter teniet gedaan door de sociale, emotionele of financiële problemen waar de gedetineerden mee kampen. Ook de reglementeringen binnen justitie staan soms haaks op onze werking. Al deze problemen vragen een totale aanpak. Wij werken slechts aan een deelaspect binnen dit geheel. De samenwerking met de PsychoSociale

Dienst (PSD) is voor ons dan ook van immens belang, zonder hen kunnen we als detentieconsulenten weinig beginnen.

'De totale problematiek van gedetineerden vergt een totale aanpak'

Na verloop van tijd bouw je ook met de penitentiair beambten contacten op, ook van die mensen kom je veel te weten. Je moet immers alle klokken horen luiden om een goed beeld te krijgen van de gedetineerde die voor je zit. Een uitgebreidere begeleiding zowel intra- als extramuraal zou ook onze werking ten goede komen. De komst van de trajectbegeleiding vanuit het Strategisch Plan kan hier wellicht een stuk aan tegemoet komen.'

Staan werkgevers open voor ex-gedetineerden ?

'Er zijn wel degelijk werkgevers die open staan voor ex-gedetineerden, dikwijls afhankelijk van wat ze gedaan hebben. Die beoordeling is heel subjectief. Voor de ene is diefstal een probleem, voor de andere niet, je kan daar geen echte lijn in trekken. Seksueel delinquenten behoren tot de moeilijkste doelgroep om te plaatsen.'

Je bent na 2 jaar gestopt met je werk als detentieconsulent. Een moeilijke keuze ?

'Het was inderdaad een verscheurende keuze. Aan de ene kant weet je dat je voor die mensen ontzettend belangrijk werk verricht en dat je dat doet met veel plezier en inzet. Aan de andere kant moet je erover waken dat je je werk voldoende kan loslaten. Het is meer dan een voltijdse job, met redelijk wat stress en emotionele druk. Teveel moeten opboksen tegen de logheid van het systeem is de reden waarom ik er uiteindelijk mee gestopt ben.'

Wat vond je het leukst aan je job ?

'Enerzijds is het een job met veel afwisseling en een grote autonomie. Anderzijds geeft het veel voldoening als je er toch in slaagt een aantal mensen, uit deze toch moeilijke doelgroep, aan het werk te krijgen of in een gepaste opleiding binnen te loodsen. Dat en de oprechte dankbaarheid van sommigen onder hen, daar doe je het voor.'

Komen er in de toekomst nog meer gevangenissen zoals het PSC ?

'Dat weet ik niet. Het PSC levert enorm goed werk en navolging zou zeker een stap in de goede richting zijn. Anderzijds ben ik al gedetineerden tegengekomen waar een alternatieve straf beter bij zou gewerkt hebben. Als men hier werk van kan maken zijn er eigenlijk minder gevangenissen nodig. Ook uitbreiding van de werking van de VDAB naar meer gevangenissen lijkt me een goede zaak.'

'Er zouden beter wat minder gevangenissen zijn'

PARTNERS

Bij de arbeidstrajectbegeleiding hebben de detentieconsulenten verschillende belangrijke partners waarmee ze samenwerken.

Zo staan *Justitieel welzijnswerk (JWW)* en *de Psychosociale dienst (het Welzijnsteam)* in belangrijke mate in voor de toeleiding en selectie van deelnemers. De *vzw Vokans* neemt de assessments van de deelnemers voor haar rekening. Ook de *penitentiaire beampten* zijn belangrijk omdat zij ondermeer instaan voor de veiligheid en de vlotte verplaatsingen van de gedetineerden.

BUDGET

Initieel was een budget van 310.000 euro per jaar voorzien. In 2003 werd dit verhoogd tot 455.000 euro ondermeer door de aanschaf van laptops voor de detentieconsulenten en de verbreding van het aanbod naar het Arresthuis in Antwerpen.

STAPPENPLAN

Naargelang de individuele behoeften en mogelijkheden van de gedetineerde bestaat het begeleidingsaanbod uit een uitgebreide of een meer beperkte trajectbegeleiding.

Welke stappen nodig zijn om de gedetineerde aan een job te helpen wordt bepaald tijdens **individuele gesprekken** met de detentieconsulent of via **oriënterende groepsactiviteiten**.

Er zijn twee vormen van groepsactiviteiten:

- **assessment:** via een reeks denk- en doe-opdrachten wordt een beeld gevormd van wie de gedetineerde is en wat hij kan.
- **oriëntatie:** samen met de detentieconsulent wordt uitgezocht welke concrete job(s) de gedetineerde zou willen en kunnen uitoefenen

Na overleg met alle betrokken VDAB-diensten wordt een trajectovereenkomst opgemaakt waarin het stappenplan wordt beschreven.

Mogelijke stappen zijn:

- **persoonsgerichte vorming**
Opleidingen gericht op de sociale en persoonlijke vaardigheden nodig om te kunnen functioneren op de arbeidsmarkt. Communicatie- en attitudetrainingen, maar ook computerbasisvaardigheden vallen hieronder.
- **sollicitatietraining**
Alle kennis, vaardigheden en attitudes nodig om succesvol te solliciteren worden bijgebracht.
- **beroepsopleiding**
Een gerichte opleiding kan de slaagkansen van ex-gedetineerden op de arbeidsmarkt aanzienlijk verhogen en is vaak een essentiële stap in het traject naar werk.

De opleidingen vinden buiten de gevangenissen plaats.

Het begeleidingsaanbod wordt aangepast aan de behoeften en mogelijkheden van de gedetineerde

WIS-TERMINALS

In de Leuvense gevangenissen kunnen gedetineerden ook zelf via een WIS-terminal het volledige vacaturebestand raadplegen. Het gebruik hiervan en de mogelijke uitbreiding naar andere gevangenissen wordt geëvalueerd.

Gedetineerden bevroegd

Elke gedetineerde die deelneemt aan het programma wordt officieel ingeschreven bij de VDAB.

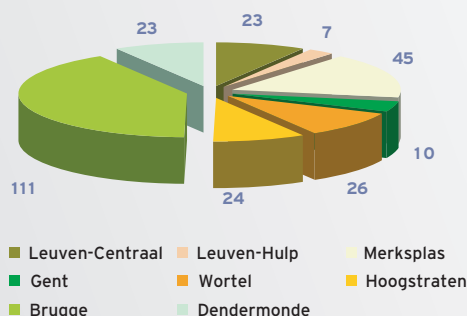
De **officiële registratiegegevens** zijn een prima basis om zowel het profiel van de gedetineerden als de door hen doorlopen stappen binnen de VDAB-begeleiding in kaart te brengen.

In onze referentieperiode, de eerste twee jaar van het programma (september 2001 t/m augustus 2003), konden we zo terugvallen op de gegevens van **1264 gedetineerden**.

Maar wat die gedetineerden nu zelf van het programma vinden, waarom ze eraan deelnemen, hoe ze hun toekomst zien, ... konden we enkel te weten komen door het hen zelf te vragen. Dit deden we aan de hand van een beknopte **enquête**.

Meer dan 500 enquêteformulieren werden in september 2003 verspreid in de acht Vlaamse gevangenissen waar VDAB-detentieconsulenten actief zijn. Maar liefst **269 gedetineerden** stuurden ze ingevuld terug. Uiteraard werden niet steeds alle vragen beantwoord.

RESPONS IN DE GEVANGENISSEN

N=269

DE DOELGROEP IN KAART GEBRACHT

Laaggeschoolde jonge mannen

De doelgroep is bijna volledig mannelijk en bestaat voor het overgrote deel uit laaggeschoolde en jonge gedetineerden. Ten opzichte van de gehele Belgische bevolking zijn er ook relatief veel onder hen afkomstig van buiten de Europese Unie.

Profiel doelgroep (officiële geg. – N=1264)

Kenmerk	Aandeel
Mannen	94 %
Laaggeschoold	89 %
Max. 35 jaar	67 %
Etnisch niet-EU	25 %

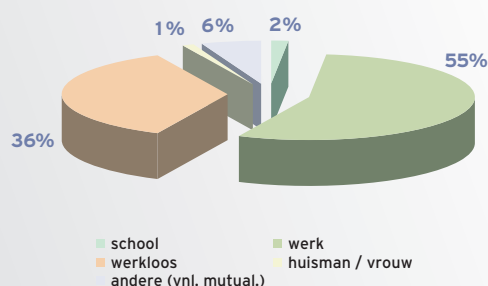
Slechte sociale situatie

Zoals uit de interviews met de detentieconsulenten blijkt zijn vele gedetineerden zelf slachtoffer van geweld geweest, komen ze uit een marginale gezinsstructuur of pleegden drug- of alcoholgerelateerde feiten.

Hun werksituatie vóór detentie bevestigt hun moeilijke sociale situatie. Een groot deel was werkloos (36%, beduidend hoger dan het Vlaamse gemiddelde dat onder de 10% ligt) of voor een inkomen afhankelijk van een ziekenfonds (6%). Iets meer dan de helft was aan het werk, maar daarvan gaf bijna vier op tien aan dat het om interimjobs of sporadisch werk ging.

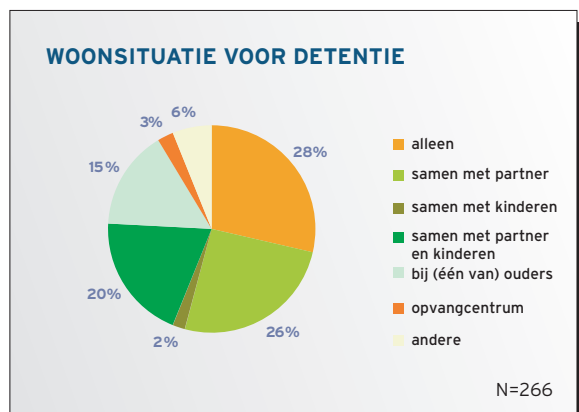
Gevraagd naar welke job ze het langst uitoefenden zijn dit meestal jobs in de bouw, voedingssector of horeca.

WERKSITUATIE VOOR DETENTIE

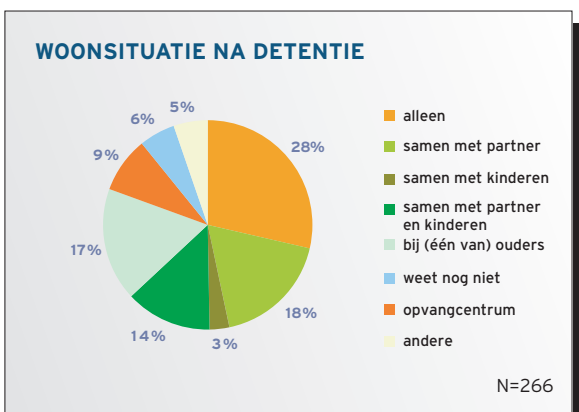

N=262

In de enquête geeft ongeveer de helft aan een partner te hebben (48%) en één of meerdere kinderen (49%). De meeste onder hen woonden ook samen met hun partner (en kinderen) vóór ze in de gevangenis terechtkwamen (46%).

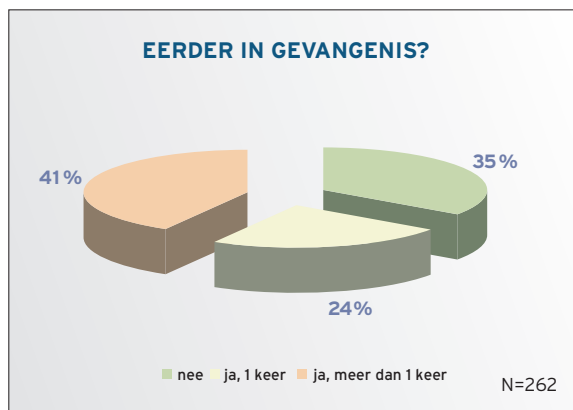

Hun verwachte woonsituatie na detentie ziet er iets slechter uit. Nog slechts 32% geeft aan te gaan samenwonen met partner (en kinderen). Velen moeten uitwijken naar een opvangcentrum of weten nog niet waar ze terechtkunnen.

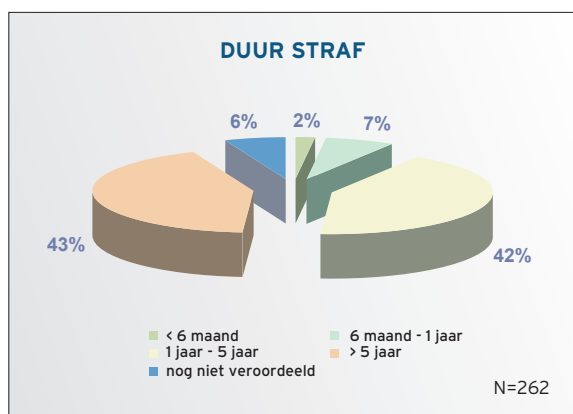

Hoge recidive

Maar liefst 65% van de doelgroep had al eerder in de gevangenis gezeten, 41% zelfs méér dan 1 keer. Deze hoge recidivecijfers bevestigen de nood aan een doordacht detentiebeleid.

Een groot deel van de geënquêteerden zit een straf uit van meer dan vijf jaar (43%).

De doelgroep bestaat grotendeels uit definitief veroordeelden (89%) die in volledige detentie (85%) hun straf uitzitten.

De gedetineerden in het programma zijn overwegend mannelijk, laaggeschoold, relatief jong en vaak recidivist

BEGELEID DOOR DE VDAB

Beroep aanleren, jobkans verhogen

We vroegen de gedetineerden naar de overwegingen die al dan niet een belangrijke rol speelden bij hun beslissing in het programma te stappen. Het vergroten van hun jobkansen en het aanleren van een beroep zijn hierbij veruit het belangrijkste.

Redenen van deelname (% van totaal)				
	***	**	*	N
Jobkans vergroten	91%	5%	4%	244
Beroep aanleren	82%	10%	8%	232
Nuttig bezig zijn	75%	10%	15%	233
Zelforiëntatie	66%	18%	16%	222
Zelfvertrouwen	54%	16%	30%	221
Begeleidingsnood	36%	17%	47%	213

*** heel belangrijk ** belangrijk * minder belangrijk

Diagnose en trajectbepaling

De detentieconsulent gaat met elke gedetineerde die in het programma stapt via een individueel gesprek tot een zo volledig mogelijk beeld trachten te komen van diens sterke en zwakke punten. Indien nodig gebeurt de screening meer gespecialiseerd via assessments of oriëntatiesessies in groep.

Oriënterende groepsactiviteiten (% van totaal)		
	Enquête ¹	Registratie ¹
Oriëntatie	13,7%	7,0%
Assessments	26,4%	13,3%
	N=197	N=1264

Doorlopen stappen

Aan de hand van de individuele gesprekken of de oriënterende groepsactiviteiten wordt het stappenplan opgemaakt. Een gedetineerde kan één of meerdere stappen doorlopen.

¹ Er wordt pas officieel geregistreerd op het ogenblik dat de actie bezig is of voltooid. De enquête daarentegen peilde eveneens naar de acties die nog niet begonnen zijn, maar waarvan de gedetineerde aangeeft er aan te zullen of willen deelnemen. Hierdoor liggen de resultaten bij de enquête hoger dan de officiële registratiegegevens.

Doorlopen stappen (% van totaal)

	Enquête ²	Registratie ²
Sollicitatietraining	18,8%	5,1%
Pers. vorming	17,3%	12,2%
Beroepsopl.	70,1%	22,9%
IBO ³ & Stages	13,2%	8,2%
	N=197	N=1264

Het volgen van een beroepsopleiding is veruit het meest populair. Maar liefst 70,1% van de geënquêteerden geeft aan een beroepsopleiding te volgen of te gaan volgen.

Uit de redenen waarom ze in het programma stapten bleek al duidelijk het grote belang dat gehecht wordt aan een gerichte opleiding (slechts 8% vond dit minder belangrijk). In het volgende punt gaan we er daarom dieper op in.

Gedetineerden stappen vooral in het programma om een beroep aan te leren en zo hun jobkansen te verhogen

² De verklaring voor de verschillen tussen de enquête- en geregistreerde gegevens is grotendeels dezelfde als bij de oriënterende groepsactiviteiten.

Bij de beroepsopleidingen speelt ook het feit dat deze dikwijls buiten de gevangenis worden georganiseerd waardoor gedetineerden hier meestal pas na hun vrijlating aan kunnen meedoen, en dus dan pas officieel geregistreerd worden.

³ Individuele beroepsopleiding: training op de werkvloer, gevolgd door een (al dan niet tijdelijke) aanwerving.

De beroepsopleidingen

Omdat de gedetineerden meestal erg laag-gechoold zijn vormen de beroepsopleidingen voor hen een zeer belangrijke schakel op weg naar een mogelijke job. Het officiële opleidingsattest van de VDAB garandeert de werkgever dat de ex-gedetineerde over de nodige beroepskennis beschikt en geeft vertrouwen in diens motivatie en inzet om zich te willen reïntegreren.

Het overgrote deel van de gedetineerden ziet dit zelf ook duidelijk in en laat de geboden kans een beroep aan te leren niet liggen.

De belangrijkste redenen om toch geen beroepsopleiding te volgen zijn:

- Reeds voldoende geschoold. 33% geeft aan al vóór detentie een beroepsopleiding (al dan niet bij de VDAB) te hebben gevolgd, maar blijft zelfs dan vaak nog geïnteresseerd in verdere opleiding
- Onvoldoende financiële compensatie. Maar liefst 68% geeft aan een job te hebben binnen de gevangenis. De broodnodige inkomsten die dit oplevert (velen hebben schulden te betalen, elke extra luxe in de gevangenis kost geld, ...) zijn dikwijls hoger dan de ontvangen cursistenpremies.

Dit laatste geldt natuurlijk enkel voor de opleidingen tijdens de detentie. Veel gedetineerden schrijven zich in voor een opleiding na hun vrijlating omdat de opleidingen enkel buiten de gevangensmuren worden georganiseerd en slechts een beperkt aantal gedetineerden op één of andere manier de vrijheid geniet om overdag de gevangenis te verlaten (systeem van halve invrijheidsstelling of beperkte hechtenis).

De snelste weg naar werk

Zij die beslisten een beroepsopleiding te volgen vroegen we naar de overwegingen die hierbij een rol speelden. Snel een job vinden en zich via een opleiding hier goed op voorbereiden zijn zoals verwacht de belangrijkste beweegredenen.

Hun tijd nuttig besteden en, in mindere mate, de hoop hun kans op halve vrijheid te vergroten (om buiten de gevangenis een opleiding te volgen) spelen ook mee in de beslissing.

Redenen van deelname (% van totaal)

	***	**	*	N
Snel aan de slag	95%	3%	2%	155
Goede jobvoorbereiding	86%	9%	5%	153
Nuttig bezig zijn	77%	8%	15%	140
Meer kans op halve vrijheid	50%	12%	38%	136
Overtuigd door consultant	36%	23%	41%	127

*** heel belangrijk ** belangrijk * minder belangrijk

Traditionele beroepen

Bouw-, metaal en logistieke opleidingen zijn heel populair. Niet toevallig beroepsvoorbereidingen die toeleiden naar sectoren die, volgens een werkgeversenquête binnen het Desmos-programma, de meeste ervaring hebben met het tewerkstellen van ex-gedetineerden.

Opvallend is dat ook de bediendenopleidingen (administratief bediende, informatica, bureautica, talen, social profit, ...) goed scoren.

Meest gevolgde opleidingen (% van totaal)

Bouw (metser, schilder, sanitair, ...)	31%
Bedienden (adm. bed., informatica, talen, ...)	15%
Logistiek (heftruckbest., magazijnier, ...)	11%
Metaal (lasser, monteerder, draaien/frezen, ...)	10%
Horeca	7%
Professionele schoonmaaktechnieken	6%
(Auto)mechanica	5%

N=143

De beroepen die de gedetineerden graag zouden uitoefenen na hun vrijlating sluiten logischerwijs zeer sterk aan bij de gevolgde opleidingen.

Belangrijkste beroepsvoorkeur (% van totaal)

Bouw (metser, schilder, sanitair, ...)	25%
Bedienden (adm. bed., informatica, talen, ...)	10%
Logistiek (heftruckbestuurder, magazijnier, ...)	9%
Metaal (lasser, monteerder, draaien/frezen, ...)	9%
Horeca	8%

N=257

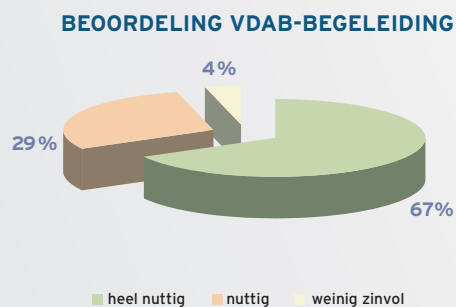
14% geeft aan geen specifieke beroepsvoorkeur te hebben.

Bouw-, metaal en logistieke opleidingen zijn bijzonder populair, maar ook voor bediendenopleidingen is er ruime interesse. De beroepsvoorkeur is navenant.

Programma zeer warm onthaald!

De overgrote meerderheid van de gedetineerden vindt het programma duidelijk zinvol! Velen getuigen dat het hen sterk motiveert en menen dat het hun kansen aanzienlijk verhoogt.

Ook de detentieconsulenten bevestigen dit positieve onthaal. Alleen al het feit dat er iemand met hen bezig is, in hen gelooft en naar hen luistert is voor de gedetineerden van zeer groot belang. Hun dankbaarheid is dan vaak ook bijzonder groot.

Dat de gedetineerden het programma erg genegen zijn en mede daardoor sterker geloven in hun toekomst blijkt uit de vele enthousiaste (en vaak zeer uitgebreide) getuigenissen waarmee ze de enquêtes stoffeerden.

Enkele reacties:

'Dankzij de VDAB denk ik sneller aan een job te geraken. Proficiat voor de lesgevers: zij hebben stalen zenuwen en zeer veel geduld'

'Ik krijg zo een extra push om een job te zoeken en vol te houden'

'Ik heb het gevoel nog mee te tellen'

'Het programma geeft me concreet terug kansen op een geslaagde reïntegratie'

'Door de opleiding heb ik meer zelfvertrouwen'

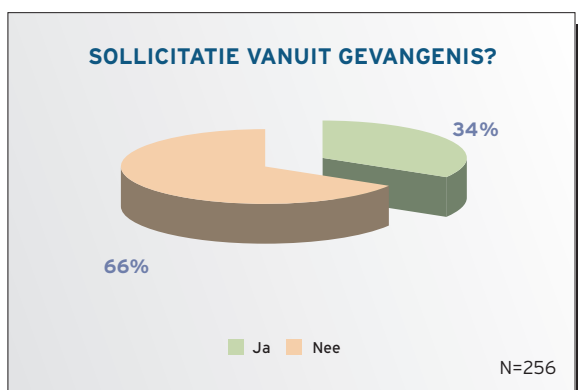
'Het programma geeft me een gevoel van hoop en menswaardigheid'

'Dankzij de beroepsopleiding zal ik uit de gevangenis blijven'

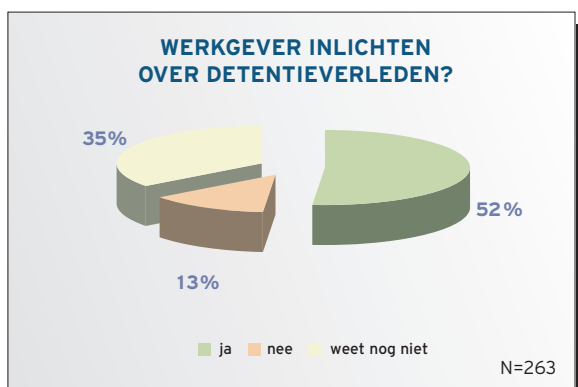
UIT DE GEVANGENIS

Zoektocht naar werk

Maar liefst 34% van de gedetineerden tracht reeds vanuit de gevangenis een job te vinden. Een erg hoog cijfer als je bedenkt dat veel gedetineerden nog een opleiding zullen volgen na hun vrijlating en solliciteren vanuit de gevangenis sowieso niet evident is.

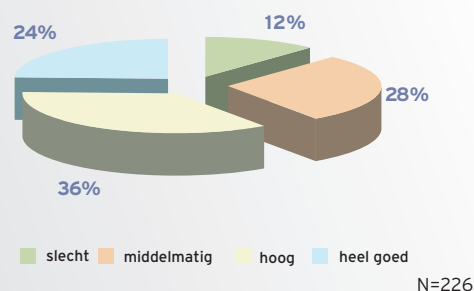
Slechts een minderheid is niet van plan de toekomstige werkgever in te lichten over zijn detentieverleden. Tijdens gesprekken met de detentieconsulent en tijdens de sollicitatietrainingen wordt hen meestal aangeraden hun detentieverleden niet te verzwijgen en wordt hen eventueel geleerd hoe ze dit het best kunnen 'verkopen'. De meeste gedetineerden beseffen maar al te goed dat als de werkgever ontdekt dat ze hun detentieverleden verzwegen hebben dit tot hun ontslag kan leiden.

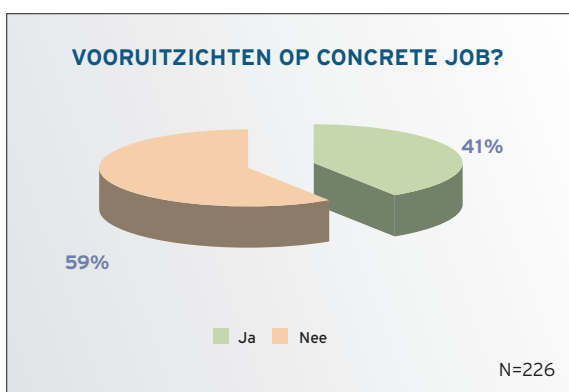
Optimisme

Vele gedetineerden zijn erg optimistisch over hun tewerkstellingskansen. Ondanks het goede besef dat een job vinden veel inzet zal vergen en niet eenvoudig is, schat toch meer dan de helft zijn kansen op succes erg hoog in. Hierbij wordt vaak dankbaar verwezen naar het programma.

TEWERKSTELLINGSKANS NA VRIJLATING?

41% geeft zelfs aan al concrete vooruitzichten te hebben op een job na vrijlating. Bij een kwart hiervan is dat bij de vorige werkgever.

De pessimisten zien vooral hun verleden of het bewijs van goed gedrag en zeden, gevraagd door sommige werkgevers, als een groot struikelblok.

Goede resultaten!

Van de 291 gedetineerden die tot nog toe hun traject beëindigden (in onze referentieperiode) was 47% zes maanden na de laatste begeleidingsstap niet meer ingeschreven als werkzoekende. Dit is gezien de moeilijke doelgroep een zeer behoorlijk resultaat en maar net iets minder goed dan de uitstroomresultaten van andere kansengroepen binnen de trajectwerking.

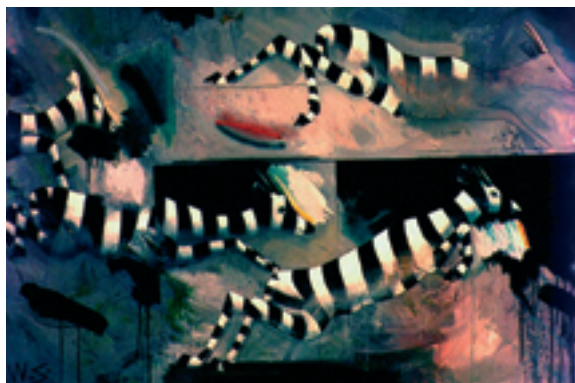
Uitstroomresultaten (% van totaal)

Ex-gedetineerden*	47,1%
Alloctonen **	51,6%
Langdurig werkzoekend **	49,9%
Laaggeschoolden **	55,2%
waarvan mannen	56,5%

* traject beëindigd in sept. 2001-aug. 2003

** traject beëindigd in sep. 2002-aug. 2003

De detentieconsulenten gaven al aan dat het programma eveneens duidelijk bijdraagt tot een lagere recidive.

Het programma is voor vele gedetineerden een springplank naar een betere toekomst en behaalt duidelijk resultaten!

Programmaverbreiding en verbeteracties

De tevredenheid over het programma is bij alle betrokken partijen erg groot. De detentieconsulenten geven aan dat iedereen die in aanmerking komt maximaal wordt bediend en ook de doelgroep zelf is bijzonder opgetogen.

Het enthousiasme is zodanig groot dat beide partijen duidelijk aangeven dat de VDAB-dienstverlening zich structureel zou moeten inbedden in **alle 17 Vlaamse gevangenissen**.

Dit stemt alleszins overeen met de beleidsvisie rond de verdere operationalisering waarin dit als een belangrijke doelstelling op middellange termijn (2004-2010) wordt gezien.

Het is momenteel nog te vroeg om in te schatten volgens welke fasering dit zal verlopen en welke gevangenissen eerst aan bod zullen komen.

Niet alle gevangenissen vereisen overigens een even uitgebreid aanbod aan dienstverlening. De nodige behoeftenstudies zullen hier klaarheid in moeten brengen.

Ook het gebruik van **WIS-terminals** in de Leuvense gevangenissen wordt door de gedetineerden en consulenten zeer positief onthaald. Ook hier zit het beleid op één lijn en zal een mogelijke uitbreiding naar andere gevangenissen worden geëvalueerd.

Wat de **opleidingen** buiten de gevangenis-muren betreft zorgt de onzekerheid over de datum van vrijlating of eventuele halve vrijheid soms voor organisatorische problemen. Het lange wachten op de start van die externe opleidingen wordt door sommige gedetineerden ook als erg ontmoedigend ervaren. Op de vrijlatingsdatum heeft de VDAB natuurlijk weinig of geen invloed.

Intramurale opleidingen kunnen hier wel een oplossing bieden en dit wordt door vele gedetineerden dan ook als een significante verbetering naar voren geschoven. Vaak wordt hierbij verwezen naar de modelgevangenis van Hoogstraten waar een ruim opleidingsaanbod al jaren een vast gegeven is. Bijkomende gelijkaardige gevangenissen vereisen echter hoge investeringen wat op korte termijn weinig realistisch is. Het uitgangspunt moet natuurlijk blijven zoveel mogelijk mensen uit de gevangenis te houden. Alternatieve straffen, elektronisch toezicht, voorwaardelijke invrijheidsstelling, ... kunnen hier een belangrijke rol in spelen.

Ook een betere financiële tegemoetkoming kan, zoals eerder al aangegeven, nog meer gedetineerden tot een begeleiding of opleiding aanzetten.

De werkgevers

Uit een enquête binnen het Desmos-project blijkt dat werkgevers met ex-gedetineerden in dienst hier een overwegend positieve ervaring mee hebben.

Sommige werkgevers gaan ex-gedetineerden echter minder gemakkelijk een job aanbieden en vragen bij aanwerving een bewijs van goed gedrag en zeden. Uiteraard is dit nefast voor deze meestal toch al kansarme doelgroep.

Gelukkig brengt het programma hierin verbetering. Steeds meer ex-gedetineerden begeven zich geschoold en goed voorbereid op de arbeidsmarkt wat vertrouwen schept bij de werkgevers. Ex-gedetineerden die zich duidelijk willen herpakken geven ze graag de kans daartoe.

Extra maatregelen kunnen eventuele vooroordelen nog verder doen wegwerken en werkgevers laten inzien dat ze ook in de groep van ex-gedetineerden veel goede en zeer gemotiveerde werknemers kunnen vinden. Zo werd in het verleden in de gevangenis van Dendermonde met succes een jobbeurs georganiseerd waarbij een brug tussen beide partijen geslagen wordt. Ook voor de gedetineerden is dit erg belangrijk omdat het aantoont dat er wel degelijk bedrijven interesse in hun arbeidskracht hebben. In Dendermonde had meer dan de helft van de bezoekende gedetineerden dankzij de beurs concrete vooruitzichten op werk na hun vrijlating.

Ook in de gevangenis van Gent werd, voor het eerst binnen het huidige programma, vorig jaar een jobbeurs georganiseerd. De beurs leidde tot goede contacten met verschillende werkgevers, o.a. bij de stad Gent.

In de gevangenis van Brugge staat er dit jaar eveneens een jobbeurs op stapel. Hiervoor werden een 300-tal bedrijven aangeschreven.

Nazorg

Heel wat aandacht gaat naar het vinden van een job en de VDAB biedt hierin uitstekende ondersteuning.

Het behoud van de tewerkstelling is natuurlijk minstens even belangrijk maar daar wordt vaak minder aandacht aan besteed.

Eens ex-gedetineerden aan het werk zijn, kunnen ze nochtans dikwijls extra ondersteuning gebruiken. Een goede nazorg op de werkvloer is daarom erg belangrijk.

Het Vlaamse luik van het *Equalproject*⁴ **'Triple E-Networks'** (dat staat voor Enduring Employment for Ex-prisoners, vrij vertaald duurzame tewerkstelling van ex-gedetineerden) wil dit in Vlaanderen verwezenlijken.

Het project wil concreet de kansen op een duurzame tewerkstelling verhogen door alle bedreigende factoren mee te integreren. Die kunnen zich zowel op het vlak van de tewerkstelling zelf bevinden (verbeteren opleidingsniveau, sociale vaardigheden, ...) als op het welzijnsvlak (schuldenlast, gezinsproblemen, verslaving, huisvesting, ...).

Binnen het project werken dan ook verschillende betrokken partijen samen: o.a. VDAB, SAW (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk), Vokans, Unizo (Unie van Zelfstandige Ondernemers), ...

Belangrijk is dat de nazorg niet te betuttelend wordt. Ex-gedetineerden worden al door veel mensen gevolgd, zeker als ze voorwaardelijk vrij zijn. Elke bijkomende opvolging mag dan zeker niet als een extra controle overkomen.

Het project is nog in volle ontwikkeling en loopt tot mei 2005. De resultaten zullen dan vertaald worden in beleidsadviezen, in de hoop dat de overheid structurele maatregelen neemt.

Een goede nazorg op de werkvloer kan voorkomen dat ex-gedetineerden hun job terug verliezen, of erger recidiveren.

⁴ Equalprojecten zijn gesubsidieerd door het Europees Sociaal Fonds (ESF) dat investeert in diverse programma's die de tewerkstelling, ook van laaggeschoolden en andere kansengroepen, moeten verbeteren.

In een notendop

- Het 'aan de bak'-programma wil gedetineerden via een gericht begeleidingsaanbod al tijdens hun detentie voorbereiden op hun zoektocht naar een gepaste job na hun vrijlating.
- Het programma loopt in 9 van de 17 Vlaamse gevangenissen.
- Meer dan 700 gedetineerden worden actief begeleid door 8 VDAB-detentieconsulenten.
- In de eerste twee jaar van het programma werden in totaal al 1264 gedetineerden begeleid.
- De doelgroep bestaat voornamelijk uit laaggeschoolde en relatief jonge mannen, vaak recidivisten.
- Gedetineerden stappen meestal in het programma om een beroep aan te leren en zo hun jobkansen te verhogen. De beroepsopleidingen zijn dan ook veruit het meest populair.
- Vooral bouw-, metaal- en logistieke opleidingen scoren goed, maar ook voor de bedienopleidingen is ruime interesse.
- Het programma wordt door zowel gedetineerden als consulenten bijzonder warm onthaald en is een uitstekende motivator.
- Vele gedetineerden (60%) zijn, mede door het programma, opvallend optimistisch over hun tewerkstellingskansen.
- Het programma behaalt bijna even goede resultaten als de trajectbegeleiding voor vergelijkbare kansengroepen (47% is na 6 maanden niet meer werkzoekend).

Literatuurlijst

Desmos – Brug over troebel water, Brochure, VDAB, november 1998

Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden – Strategisch plan van de Vlaamse Gemeenschap, Rapport, Vlaamse Gemeenschap, juli 2000

Operationeel model voor de implementatie van het strategisch plan 'hulp- en dienstverlening aan gedetineerden', Rapport, Vlaamse Gemeenschap, juli 2002

Triple E-Networks – (Na)Zorg voor ex-gedetineerden, in Van a tot z, maart 2003

Nuttige links

Strategisch plan
www.wvc.vlaanderen.be/welzijnjustitie/gedetineerden

Gevangenis Hoogstraten
www.psc-hoogstraten.be

Ministerie van Justitie
www.just.fgov.be

Equal
www.equal.be

Vokans
www.vokans.be

Steunpunt Algemeen Welzijnswerk
www.steunpunt.be

Contactinfo

VDAB-detentieconsulenten

Franky Van Belleghem,
franky.vanbelleghem@vdab.be,
tel. 050 40 00 30 - gevangenis Brugge

Eddy Neyt, eddy.neyt@vdab.be,
tel. 09 267 66 60 - gevangenis Gent

Heidi Cools, heidi.cools@vdab.be,
tel. 052 25 91 02 - gevangenis Dendermonde

Kristien Sinnaeve, kristien.sinnaeve@vdab.be,
tel. 016 29 86 71 - gevangenis Leuven Centraal

Lut Craeghs, lut.craeghs@vdab.be,
tel. 016 61 65 03 - gevangenis Leuven Hulp

Wouter Philippe, wouter.philippe@vdab.be,
tel. 014 44 51 32 - gevangenis Hoogstraten

Elke Vaes, elke.vaes@vdab.be
tel. 014 44 51 32 - gevangenis Merksplas

Lief Geerinckx, lief.geerinckx@vdab.be,
tel. 014 44 51 32 - gevangenis Wortel

VDAB-coördinator

Michael De Blauwe,
michael.deblauwe@vdab.be,
tel. 02 506 29 04

Onderzoek

VDAB Databeheer en –analyse, dbda@vdab.be,
tel. 02 506 15 88

Colofon

De arbeidsmarktTopics worden uitgegeven door de dienst databeheer en -analyse en verschijnen drie maal per jaar.

Ze zijn gratis downloadbaar vanaf de vdab-site: vdab.be/trends/topics.shtml

Info:

VDAB - Databeheer en -analyse, Keizerslaan 11 - 1000 Brussel, Tel. 02 506 15 88 - Fax 02 506 15 28

E-mail: dbda@vdab.be - Internetsite: vdab.be/trends

Lay-out: dienst communicatie VDAB - FEBRUARI 2004